

NIEŁASKA (133) *sb f*

W pisowni łącznej (130), w rozłącznej (3).

e oraz oba a jasne (w tym w pierwszym a 3 r. błędne znakowanie).

sg N niełaska (9). ◇ G niełaski (39). ◇ D niełasce (4). ◇ A niełaskę (54). ◇ I niełaską (12). ◇ L niełasce (15).

Sł stp, Cn notuje, Linde bez cytatu.

Niechęć, nieprzychylność, nieżyczliwość; przejawy tych uczuć; odium Mącz, JanStat; invidia, ira, offensa Mącz; inclementia Calep; indignatio JanStat; mala a. male sarta gratia, malevolentia, simultas Cn [w tym czyja (77): pron poss (36), G sb i pron (21), ai poss (20)] (133) :

a. *Wobec osoby równej sobie [tu wliczono 11 użyć ze słowników bez kontekstu sytuacyjnego] (29) : Inclementia – Niełaska. Calep 520b.*

niełaska przeciw komu (1): Bo acz [bracia naszy] to znają, że trudno zarazem wszystko naprawić, co się długo traciło, ale iż nie widzą żadnego początku, to ich w wielkie podziwienie i ku niełasce przeciw nam przywodzi. *DiarDop* 106.

W połączeniu szeregowym (1): Aby [cesarz turecki] na tho pamyanthacz racził a czorcze nałzey [tj. króla Zygmunta] y yey miłoczi szynowy synowczowy albo wnukowy nałzemv wpanysthwach ych zadney [...] nyelałki any zadnego nyepokoyv albo vczyřku czynycz nyekazał. *LibLeg* 7/104.

Zwroty: [»być z sobą w niełasce« = być skłóconym: Tamże też w ten czas stało się pojednanie br. Jirzego Izraela z x. Jędrzejem z Radziejowa a z Wawrzyńcem z Brzezina, którzy byli z sobą w niełasce o to, że w Toruniu na Trzy Króle br. Jirzy [...] im o nieporządek przymawiał AktaSynod I 6.]

»niełaskę sobie jednać [u kogo]« (1): wielką łobie niełałkę iednam/ vtich ktorzi łą główny nieprziaciele łowu bożemu SeklKat Z3.

»mieć niełaskę [u kogo]« (1): oświadczamy, że my w tej mierze RP winni nie będziemy [...] i u braciej swej i niełaski i przygany za to mieć my nie możemy DiarDop 115.

»niełaskę odnosić [w tym: czyją (2), od kogo (1)]« = indignationem incurrere JanStat (3): SarnStat 647; Nie gniewayćiefz się prořzę moje miłe Pánie/ Ze ia te wálze łtroie w tych Xiążęczkách [!] gánię. [...] Niechay zá to niełałki wálzey nie odnořzę. ZbylPrzyg B4 [idem] B4v.

»przyprawi(a)ć (a. wprawić) o niełaskę, w niełaskę, ku niełasce« = conflare a. facere invidiam, struere odium, vocare in odium Mącz [szyk zmienny] (2:2:1): Conflare invidiam alicui, Prziprąwić kogo o niełaskę czyię. Mącz 130d; Invidia [...] Aliquando pro odio, Miáłto nienáwisći/ nieżiczliwości/ niechući przeciwko komu złą wolą/ wprąwić go w niełaskę ludzką. Mącz 494d, 422c, 494d, 504b.

»przyść w niełaskę [u kogo], ku niełasce [czyjej]« = suscipere a. subire offensam, venire in odium Mącz (1:1): Venire in odium omnibus, Prziść w niełaskę v wřziřtkich. Mącz 259d, 261a.

»w niełaskę się wprawi(a)ć« = derivare iram in se, irruere se in odium Mącz (2): Irruere se in odium alicuius, Przefdzięki łie w czyię niełaskę [w]prąwić. Mącz 361d, 356d.

»zasłużyć niełaskę« (1): Mereri offensam, Zasłużyć niełaskę/ to yełt wykroczyć przećiwko komu. Mącz 217d.

Wyrażenie: »wielka niełaska« (1): SeklKat Z3 cf »niełaskę sobie jednać«.

Szeregi: »gniew i (a) niełaska« (2): *Derivare iram alicuius in se*, W gniew á w niełaskę fie czyię wprawić. *Mqcz* 356d; zá to żadného gniewu y niełáski od ránného/ y przyaciół iego odnosić nie ma [*indignationem ... nullatenus incurrat JanStat* 601]. *SarnStat* 647.

»łaska albo niełaska« (1): Polak Polakom piśał/ co być Polłzce zdrowého widział: nie oglądáiąc fye ná łáfkę álbo ná niełáfkę/ człowieká ná świećcie żadného *OrzQuin* A2v.

»nienawiść i niełaska« (1): *Res invidiosa*, Rzecz pełna nienawiści y niełáski. *Mqcz* 495a.

»nieprzyjaźń a niełaska« (1): *Mqcz* 402d *cf W przen*.

»niełaska i nieżyczliwość« (1): *Flagrare invidia*, Okrutną niełaskę y nieżyczliwość ludzką k łobie znáć *Mqcz* 494d.

»niełaska i przygana« (1): *DiarDop* 115 *cf* »mieć niełaskę«.

Wyrażenie przyimkowe: »z niełaski« (1): Iełłbyś też z niełáski/ ná lewo łzácował/ Małz pápir nápiřz lepiey/ ia będę dziękował. *RejFig* Ee4.

W przen (1) : *Odia alicuius sorbere por translationem* Nieprzyjaźń á niełaskę czyię połknąć/ to yełt nie dbáć o yego gniew *Mqcz* 402d.

a. Brak uczuć i względów wobec członka rodziny i osoby płci odmiennej (6) : W czym v Małzonká niełáfkęś poczuła? *WisznTr* 16.

niełaska przeciw komu (1): Co w [...] Ariřtobuliufie y Alexándrze było/ iż gdi okrutną niemłóć a nyeláfkę przeciw łobye oycá řwego Herodá obaczyli/ [...] myłlili mu też źle *GliczKsiqř* Gv.

W przeciwstawieniu: »niełaska ... łaska« (4): iefli niełáfká ták wiele łłodkie⁸⁰ dáć im [*zakochanym*] mogła/ coź łáfká? *GórnDworz* C5, C4v, Bb7v, Dd3.

Zwrot: »niełaskę pokazać [komu]« (1): To iefł ich [*białych głów*] pokarm naifmácznieyfzy [...] iż [...] trzymáią ná łłowie łługi řwe/ że áni łáski znáczney/ áni niełáski widomey pokazać im cbcą *GórnDworz* Dd3.

Szereg: »niemłóć a niełaska« (1): *GliczKsiqř* Gv *cf* *niełaska przeciw komu*.

Wyrażenie przyimkowe: »za niełaską« (1): kto by wirřz/ ábo rym piśał/ by nie dla tego/ iżby áłfekt řwoy / ktory zá łáfką/ ábo niełáfką białeigłowy vřóćcie/ nim wyrářił? *GórnDworz* Bb7v.

W przen (1) : ábowiem chłubiác fie oni [...] s kilku łágodnych řłow řwoiey pánný/ nie telko przeřthawáli ná thym małym pokazie łáski/ ále thez y niełáfkę vmieli więc łobie ořłodzić *GórnDworz* C4v.

b. Wobec osoby zależnej (104) :

a. Wobec poddanych, podwładnych itp. (43) : Kocyándier bacząc niełáfkę v páná y v wřzech/ chciał do Turká przyřtác. *BielKron* 191, 405v; *GórnDworz* M5v; *ActReg* 110; chcąc áby té Státutá w przerzeczonéy źiemie Polłkiéy/ od wřzyřłkich były chowáné/ iefłiřze chcą vydź niełáski nářzéy *SarnStat* 183.

niełaska przeciw(ko) komu (2): *LibLeg* 10/152; gdy ři co widzieli/ nie łáfkę krolewfką przeciw iemu/ krzywdy mu y poddánym iego rozliczne czynili. *Skarřyw* 334.

W przeciwstawieniu: »łaska ... niełaska« (5): *Diar* 65; *DiarDop* 119; kiedy kářzczeń w czym niełáfkę [*niektóřzy dworzanie*] baczą/ ábo iż kogo inego przed łobą/ widzą być w łáfcé/ to fie ták bárzo grizą/ iż żadną miárą oney zazdrości pokryć nie mogą. *GórnDworz* K8, D4v; *GosłCast* 73.

W charakterystycznych połączeniach: *niełaska cesarska* (J. C. M.) (2), *krolewska* (J.K.M., W.M., W.K.M) (7), *nowa*; *znak niełaski* (2); *dostać niełaski*, *uść*; *baczyć niełaskę* (2), *czynić*, *widzieć* (2).

Zwroty: »być [u kogo] w niełasce« (1): Pánowie Litewscy/ [...] nie chcąc być długo v krolá w niełálce/ ná feymie w Rádomiu dopieráli fie thego ná Michále Glińfkim co im zá winę miał dáwać/ iáko powiedział przed krole. *BielKron* 402v.

»niełaskę odnieść (a. odnosić)« (3): raczcie WM i sami tego nie mniemać, abyśmy nie powinnie mieli mieć opatrze od KJM, [...] i KJM o to prosić, abyśmy tej niełaski niewinnie na sobie nie odnosili. *DiarDop* 119, 119; *GostGosp* 94.

»przejednać niełaskę [u kogo]« (1): Ale Menelaus będąc právem przekonány/ obiecał bárzo wiele pieniędzy Ptolomeufzowi Dorymenowemu łynowi/ áby mu przeiednał niełálkę v Krolá [*ad suadendum regi*], *BibRadz* 2.*Mach* 4/45.

»niełaskę przynosić (a. (przy)nieść), zjednać [= spowodować]« [w tym: od kogo (1), u kogo (1), czyją (1)] (3;1): *Diar* 65, 76; Coproszę niech mi niełaski nie niesie wīm, zem wtym tak tak [!] scrupulosus. *ActReg* 104; *GostGosp* 148.

»przyść o niełaskę, w niełaskę, do niełaski« = *indignationem incurrere* *JanStat* [szyk zmienny] (1;1:1): Rádźili tedy towarzysze Kolumbowi/ áby iechał do Híszpániey [...]/ á wymierzył fie s tego/ ieliby ktho co nań powiadał/ by nie przyzędł o nie łálkę Krolewfką. *BielKron* 442v; *SarnStat* 1112; *GosłCast* 73.

»o niełaskę, w niełaskę [do kogo] przywodzić (a. przywieść)« [szyk zmienny] (1;1): *BielKron* 29; [*Sieciech*] vtziífkal bratzia mlodśza ktorzi mu deferowac niechciełi/ oniełafke do Pana przijwodziel *PaprUp* B2v.

»wpaść (a. wpadać, a. upaść) w niełaskę« [w tym: czyją (4), u kogo (1)] = *in iram indignationis incidere* *JanStat* [szyk zmienny] (6): *RejPos* 335; Iáko pothym prze zazdrość wpadł był w niełálkę v onego Saulá Krolá *RejZwierc* 204; *SkarŻyw* 151, 334; *ActReg* 107; *SarnStat* 701.

»w niełaskę wprawiać; o niełaskę przyprawion« (1;1): A zle gdzie fie każą fludzy Bo więcż łobie to oddáią W zaiem w niełaskę wprawiaią. *RejJóz* G5; *BielKron* 443v.

Wyrażenia: »niełaski godny« (2): chciałbym/ áby wiedział/ iáko fie który vrzędnik iego/ w thym/ czo mu poruczył łpráwuie/ Ieliby łálki/ ábo niełálki był godzien. *GórńDworz* li7, D4v.

»niełaska pańska, pana« (3;1): *GórńDworz* M6; *RejPos* 335; [*kmieć*] ná Vrzędniká á ná Włódarzá łkárzyć/ może záwždy nie pytáiąc: boby mu Włódarz nie iednał przyłtěpu: y owłzem/ pod niełálką Páńfką/ niema mu tego bronić *GostGosp* 34; gdyby fie go [*żyta*] pierwey Kmieć vpominał niżli mu ie oddał/ niełálkę Páńfką ma odnieść Włódarz álbo Vrzędnik. *GostGosp* 94.

»wielka niełaska« (6): *LibLeg* 9/51v, 10/152; Yáko theż ten flugá przełožony od páná łwego ná yákyem vrzędzye/ yełli go nye przypiluye/ pólpolicye od páná z nyedobrym á z wyelką nyełálką bywa odkazan *GliczKsiąż* O5v; *SkarŻyw* 151; áby żaden [...] z Królestwá náłżego wołów nie śmiał pędzić/ pod [...] wielką niełálką náłżą [*sub ... gravissima indignatione nostra* *JanStat* 1042]. *SarnStat* 1228; *GosłCast* 73.

Szeregi: »łaska abo niełaska« (3): *GórńDworz* M6, li7; ani będę dbał ná łálkę ábo niełálkę czyię [*neque favore, neque odium JanStat* 486]/ ani ná datek ábo przegrożki y karanie iákíe *SarnStat* 554. [*Ponadto w przeciwstawieniu 5 r.*]

»niełaska i (albo) złe (*a. niedobre*) mni(e)manie« [*szyk 2:1*] (3): żal nam tego barzo, że takowe trawienie czasu i niełaskę i złe mnimanie u WKM czyni *Diar* 65, 65, 76.

Wyrażenia przyimkowe: »pod niełaską« = *pod groźbą niełaski; sub indignatione JanStat* (3): Winy [...] żadney nie ma táic/ Włodarz pod winą/ Vrządnik pod niełálką. *GostGosp* 152, 34; *SarnStat* 1228.

»za niełaską« (1): nie byśmy w tym nie wątpili, że za łaską staranie by pilne WKM czynić raczył, aby w rządzić, w dobrej sprawie i w sprawiedliwości wszytko w Rzeczypospolitej się sprawowało, za niełaską wszytko by to negligentius et remissius szło. *Diar* 65.

»w niełasce« (2): Aleć trudno w niedośtátku być gotowym/ álbo wniełásce chćiwym *OrzRozm* N3. Cf »być w niełasce«.

Przen: *Nienawiść szatana [przećiwko komu]* (1) : A to ielt przyczyná przećiwko nam tey niełálki tego to Anyoła pyłznego z niebá łtrąconego *RejPos* 200.

β. *Boga wobec ludzi* (61) : záchoway ná ony niełálkę twoię/ ktorzy lie chłubliwie podnośią przećiwko śwíyetemu máieśtatowi twemu *RejPs* 22, 66, 111, 120v, 134v [2 r.], 148v, 149, 220; *RejPos* 30v, 42v; Będzie wzdám koniec kiedy téy niełálce? *KochPs* 135; 65; *KochTr* 19; *GórńTroas* 19; To łą/ ktorem ważył/ przyaćiele moi/ To miłtrzowie wiodąc do niełálki twoi. *GrabowSet* N3, B4, C2v, E4v, F.

W połączeniach szeregowych (3): A gdzie niemálz pokoiu thám niemálz wefela y żadney poćiechy/ ále ielt niewiádomość/ niedowiárstwo/ niełálką Boża/ przekłétwo/ gniew Boży/ wątpienie/ rospátz/ piekło/ y wietzne męki y potępienie *KrowObr* 54; *RejPos* 119, 152v.

W przeciwstawieniach: »łaska (4), miłosierdzie, rozkosz, wesele i pociecha ... niełaska« (7): Iuż práwíe dókońcá odłóżywłfy ná łtronę niełálkę łwoię/ rácz przyiác nas wmiłosierdzie łwoie *RejPs* 126v, 53; *KrowObr* 54; iáko małz wżywác nádánego dobrá łwego od Páná twoiego/ á iáko ie małz rozeznác/ ielli ie małz z łálki á z niełálki iego. *RejPos* 165; *WujJud* 68; *LatHar* 22, 244.

W charakterystycznych połączeniach: *jawna niełaska, mniejsza, sprawiedliwa, sroga; podobieństwo niełaski, srogość, strach; ukracać sobie niełaski, używać; odłóżyć na stronę niełaskę, zachować [na kogo], zmazać, znać* (2), *zostawić; narzekać na niełaskę; nawiedzić niełaską, stać się* (2).

Zwroty: »być w niełasce, pod niełaską« (4:1): O okrutneśz tho było iárzmo cięłzkości náłzych / [...] iź ktoby mu był dofyć veżynić nie miał/ iź ząwždy miał być pod przekłéciem á pod niełálką Páná łwego. *RejPos* 15, 118v, 119, 152v; *WysKaz* 22.

»niełaskę [komu] okazować« (2): *RejPos* 5v; Terazés łye obruśzył/ páníe/ przećiw iemu/ łáwną niełálkę łłudze okázniełz łwemu. *KochPs* 134.

»o niełaskę przyprawi(a)ć (się)« [*w tym: do kogo* (1), *czyjś* (1)] (3): rodzicy máią lie łtárác/ áby dzyeći złą łwá łpráwá [...] do Bogá o nyełálkę nie przypráwýáli. *GliczKsiąż* D7; *KochPs* 162; *LatHar* 244.

»przyść w niełaskę [*u kogo*]« (1): oczby tákież iáko y on przyłzedł w niełálkę á w omierzyenie v Páná łwoie^{go} *RejPos* 101.

»w niełaskę wdawać« (1): Duch zły walczy/ ten wygrawa/ A mnie w twą niełáskę wdawa *GrabowSet* D4.

»zasługować niełaskę« (1): racz wzdy miłościwy panie mnieyśley łrogości łwey nadnami vzywac: acz przewyśłętki łwoie załługuieimi łobie niełaskę twoię *RejPs* 110v.

Wyrażenia: »niełaski godny« [szyk 1:1] (2): *RejPos* 74; A żaden niewie/ iefli łáski álbo niełáski Bożey godzien. *WujJud* 68.

»niełaska Pana sw(oj)ego, pańska, boża« [szyk 14:1] (6:5:4): Wyliczáią wiákiey nędzy łá ludzie położeni zniełáski páńłkiey *RejPs* 65v, 123v, Ff3; *KrowObr* 54; rozżaliwśly łie tego/ iż łá w niełásce Páná łwego/ [...] odmienia w łobie ono łerce łwoie złe á łwowolne *RejPos* 118v; poki kto dośyć tey powinności łwey nie vczyni/ pothy iefł pogánin á niedowiárek/ á chodzi w onym pirworodnym grzechu łwoim/ á w niełásce Páńłkiey. *RejPos* 152v, 15, 49v, 119, 152v, 280; *RejZwierc* 173v; *WujJud* 68; *LatHar* 244; *WysKaz* 22.

»wielka niełaska« (2): *RejPs* 53; podobnochny łpráwiedliwie godnieyśly wiefłzey pomśty y wiefłzey niełáski/ niżli pogáni *RejPos* 74.

Szeregi: »gniew a (i, albo) niełaska« (5): Ktory gniew á kthora niełáską/ przypada ná nas łpráwiedliwie prze ono niepośłufzeństwo przodkow náłzych *RejPos* 152v, 26v, 280; *RejZwierc* 173v; z karániać się nie wymawiam moy Pánie/ tylko prośzę żeby nie było w gniewie y w niełásce. *WysKaz* 28. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»niełaska a omierzenie« (1): *RejPos* 101 *cf* »przyśc w niełaskę«.

»pomsta i niełaska« (2): To pienie wyłáwia dobrodzieyństwo á łpráwiedliwość páńłką/ z ktorey dobrzy vzywáią wielkich rołkośly á zli pomśty y wielkiey niełáski, *RejPs* 53; *RejPos* 74.

»niełaska i potępienie« (1): Bo áczkolwiek mogłby się o niełáskę Bożą/ y wiekuište potępienie/ táki człowiek nie przypráwić/ [...] wśzákoż iednák noweý łáski BOżey pośpolicie nie bierze *LatHar* 244. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»przekłęcie a (i) niełaska« [szyk 3 : 1] (4): iż kto tu vwierzy weń [...] / prażeń iuż onego przekłęcia á oney niełáski Páná łwego. *RejPos* 49v, 15, 53, 56v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»srogość a niełaska« (1): A iáką też niewiernym łrogość á niełáskę okázowác ma ktorzy go tu ná łwecie znác niechcieli *RejPos* 5v.

Wyrażenia przyimkowe: »z niełaski« (8): Bo y powinowáci mogli ták mię łobie łnadz łtwey niełáski zmierzyl [lege: zmierz-zili] żem iefł práwie odnich opuśłczon *RejPs* 130, 42v, 65v, 98v, Ff3; *RejPos* 165, 309; *RejZwierc* 173v.

»za niełaską« (1): łnadz y wyobrażenie ołob ich ná zacnych mieśtcach záwieśłone/ zá niełáską twą pánie będzie wślytkiem ludziem zmierzone [lege: zmierżone]. *RejPs* 107.

»w niełasce« = *będąc w niełasce, z powodu niełaski* (9): *RejPos* 26v; ták wiefłniemy/ Y w niełásce twoięy łchniemy *KochPs* 137; *SkarŻyw* 262; Coż iefł przyczyną żalów/ Boże możny? W niełásce twoiey/ żywot nieośtrożny. *GrabowSet* S3, P3. *Cf* »być w niełasce«.

W przen (2) : Świeci nam iáśno krzełł łwięty/ ktory z nas zmázał niełáskę á przekłęcie iego *RejPos* 56v; przy tym mu vroście gniew á niełáská Páńłka *RejPos* 280.

Synonimy: gniew, nielubość, nieprzyjaźń, nieżyczliwość, omierzenie, pomsta, przygana, srogość; a.α. niemiłość.

Cf 1. ŁASKA

MM